

Hvad sker der med Christan IV's skillingemønter under den store kroneudmøntning 1618-1622

Der er ingen tvivl om, at den mest urolige periode i Christian IV's mønthistorie er årene 1618-1625. Indførelsen af den nye kronemønt med de i samlerhenseende meget populære kronestykker (Hede 105 og 106, se figur 1) er meget iøjnefaldende.

De nye kroneskillinge med kronemotiv på forsiden (se eksempel i figur 2) er også en markant ændring i møntsystemet. Indførelsen af kroneskillingene sker imidlertid først nogen tid efter indførelsen af selve kronerne, og der indføres to typer med kort mellemrum. Det har således ikke været nemt for befolkningen at finde rundt i alle de mange skillingstyper, og i dag er det ikke oplagt, hvordan den første forordning, som nævner kronemønt (forordning af 1/5 1618), påvirker skillingstypernes udformning.

Med denne artikel vil jeg give et overblik over, hvordan de forskellige skillingstyper passer med de hurtigt skiftende forordninger. Jeg begrænser artiklen til at omhandle perioden frem til 1622, da møntstederne i København (N. Schwabe, J. Post og J. Engelbrecht) lukkes i dette år. J. Engelbrecht træder først ind på scenen efter den sidste af de her behandlede forordninger (16/11 1619), hvorfor mønter fra hans møntsted ikke er vanskelige at henhøre til den rette forordning. Det er primært forholdene omkring forordningen af 1/5 1618, der giver anledning til problemer.

Af Anders Harck

Figur 1. Corona Danica 1618.
(Hede 105).

Figur 2. 4 Skilling 1619. (Hede 111).
Et eksempel på de Fine Kroneskillinge med kronemotiv på forsiden.
Bemærk tallet 24 i rammen på bagsiden.

Forordningerne

I perioden 1618-1622 udstedes tre forordninger om mønternes vægt og lødighed. For at se, hvordan indførelsen af kronemønten påvirker skillingsmønten er det imidlertid også væsentligt at kende mønternes lovmæssige grundlag før 1/5 1618. Vi vil derfor betragte følgende tabeller over vægte (data fra Wilcke):

Forordning	8 Skilling	4 Skilling	2 Skilling	1 Skilling	Søsling	Hvid
Før 1/5 1618	-	2.249	2.088	1.559	1.017	0.713
1/5 1618	-	2.206	1.559	1.193	0.780	0.564
8/4 1619	3.150	1.575	0.787	0.394	-	5.846
16/11 1619	2.101	1.051	0.525	0.523	0.600	0.493

Forordning	8 Skilling	4 Skilling	2 Skilling	1 Skilling	Søsling	Hvid
Før 1/5 1618	-	0.984	0.619	0.268	0.127	0.067
1/5 1618	-	0.965	0.438	0.186	0.085	0.053
8/4 1619	2.707	1.354	0.677	0.338	-	0.000
16/11 1619	1.806	0.903	0.451	0.163	0.075	0.046

Som det fremgår af linien gældende før 1/5 1618 i tabel 2, har det krævet mere sølv at udmønte en bestemt pengeværdi i 2 og 1 Skilling end udmøntning af samme værdi i 4 Skilling (Specielt 2 Skilling har et højt sølvindhold). Dette forhold har ikke været rimeligt, og det må ud fra disse data forventes, at der kun er udmøntet meget lidt 2 og 1 Skilling i tiden op til 1/5 1618.

I linien vedrørende forordning af 8/4 1619 i tabel 2 bemærkes det yderligere, at sølvindholdet med denne forordning øges væsentligt. Dette skyldes, at disse såkaldte Fine Kroneskillinge skulle bringe rigsdaleren tilbage til 64 Skilling, og den nye Corona Danica skulle være 96 Skilling. Forholdet til Corona Danica er markeret ved et tal i en ramme på bagsiden af mønten (se Figur 2). Tallet i rammen angiver antallet af stykker på en Corona Danica.

Dette forsøg på en reformation af hele møntsystemet lykkes dog ikke, og ved forordningen af 16/11 1619 bringes skillingsmønten tilbage til nogenlunde samme niveau som den gamle dalerskilling, men kronemotivet bevares på disse ringere kroneskillinge (se Figur 3).

Figur 3. 4 Skilling 1620. (Hede 115). Et eksempel på de almindelige Kroneskillinge. Bemærk tallet 36 i rammen på bagsiden.

I rammen på mønternes bagside markeres stadig forholdet til Corona Danica, som nu er 144 Skilling på en Corona. Da der gik halvanden daler på en Corona blev daleren ved denne forordning sat til 96 Skilling.

Udmøntningerne

Som nævnt er der i den her omhandlede periode tre aktive møntsteder:

1. N. Schwabe med møntmærket kløverblad.
2. J. Post med møntmærker Korslagte køller, Ibskal og Fugl.
3. J. Engelbrecht med møntmærke Korslagte ildragere.

Wilcke giver udmøntningstallene vist i Tabel 3-5 for disse møntsteder. Tallene i tabellerne er angivet som udmøntningens værdi i daler. Årstallet 1617 er medtaget. Dette er relevant, idet udmøntninger foretaget i 1617 måske først er ført til regnskab i 1618. Dette forhold vil kunne forklare en af de i det følgende afsnit omtalte uoverensstemmelser.

Når disse tabeller studeres står det klart, at der er mangler eller unøjagtigheder i regnskaberne. Det mest oplagte eksempel på disse mangler er, at N. Schwabe ifølge regnskaberne slet ikke har slået 2 Skillinge i hele perioden, hvor vi dog kender tre typer (Hede 79C, 112A og 117) bevaret til i dag.

Tilsvarende er der ifølge regnskaberne udmøntninger, hvorfra vi ikke kender bevarede mønter. Dette gælder

Udmøntninger fra N. Schwabe

Tabel 3

Periode	8 Skilling	4 Skilling	2 Skilling	1 Skilling	Søsling	Hvid
1617	-	5550	-	-	-	-
1/1 – 30/4 1618	-	2419	-	1170	-	115
1/5 – 31/12 1618	-	29650	-	490	-	-
1/1 – 7/4 1619	-	9975	-	450	-	345
8/4 – 15/11 1619	-	3150	-	-	-	-
16/11 -31/12 1619	-	-	-	225	-	-
1620	13200	9000	-	13680	-	-
1621	-	330	-	22735	-	-
1622	-	-	-	930	-	-

Udmøntninger fra J. Post

Tabel 4

Periode	8 Skilling	4 Skilling	2 Skilling	1 Skilling	Søsling	Hvid
1617	-	3330	-	-	-	-
1/1 – 30/4 1618	-	9976	-	1416	-	-
1/5 – 31/12 1618	-	14945	6300	-	-	-
1/1 – 7/4 1619	-	7355	-	980	-	724
8/4 – 15/11 1619	1386	1021	3101	5350	-	-
16/11 – 31/12 1619	3000	-	1100	-	-	-
1620	10205	6765	3905	10200	-	-
1621	3095	5300	1845	4980	-	-
1622	1190	2190	-	275	205	85

Udmøntninger fra J. Engelbrecht

Tabel 5

Periode	8 Skilling	4 Skilling	2 Skilling	1 Skilling	Søsling	Hvid
1620	4500	700	-	500	-	-
1621	9355	1005	-	4965	-	-
1622	-	-	-	470	-	-

f.eks. for den for J. Post noterede udmøntning på 1416 daler 1 Skillinge fra 1618. Selvom alle mønter fra en udmøntning i teorien kan være bortkommet, giver manglen på bevarede eksemplarer fra en relativ stor regnskabsnoteret udmøntning dog anledning til eftertanke.

Det er således ikke altid helt enkelt at indordne en mønt i de i tabellerne givne udmøntninger. Dette emne vil derfor blive behandlet i de følgende afsnit, hvor mønterne fra N. Schwabe og J. Post omtales i hver sit afsnit. Mønter fra J. Engelbrecht vil kun kort blive omtalt, idet alle mønter fra hans værksted er slået med hjemmel i den seneste forordning (16/11 1619), og det er således enkelt at indordne disse mønter i udmøntningerne.

De eksisterende mønter inden "Kroneskillingene" fra N. Schwabe

Før kronemønten bliver indført kendes der fra Schwabe nogle 4 Skilling (Hede 100A 1616, 1617 og 1618, se figur 4) samt nogle 1 Skilling (Hede 80G 1617, se figur 6). Disse to møntværdier kendes også efter forordningen af 1/5 1618: 4 Skillinge (Hede 100A 1618 og 1619, se figur 5) og 1 Skillinge (Hede 80G 1618 og 1619, se figur 7). Det er ikke

Figur 4. 4 Skilling 1616. (Hede 100A). Bemærk kronens udformning med selvstændige småblade mellem de tre store blade.

Figur 5. 4 Skilling 1619. (Hede 100A). Bemærk kronens udformning med selvsiddende småblade mellem de tre hovedblade.

Figur 6. 1 Skilling 1617. (Hede 80G). Bemærk kronens udformning med kronen på 4 Skilling 1616 i figur 4. Bemærk også de simpelt afskårede korsender.

Figur 7. 1 Skilling 1618. (Hede 80G). Bemærk den lille kronen og de liljeformede korsender.

fastslået, at alle 1 Skillinge fra 1618 er efter 1/5 1618, men dette behandles nedenfor).

I princippet burde mønterne let kunne adskilles, idet bruttovægtene ifølge tabel 1 er forskellige før og efter forordningen af 1/5 1618. Vægten på bevarede eksemplarer svinger imidlertid meget, hvorfor denne adskillelse bliver vanskelig. Der synes imidlertid at være et skift i mønternes udseende. Vi ser først på 4 Skillinge beskrevet som Hede 100A. Inden for dette hedenummer er der en ret stor variation. Skjoldet kan være med eller uden hjertes ved løverne, og korsenderne kan være kløftede eller simpelt afskåret.

Disse variationsformer forekommer spredt, men mere markant er det, at der i 1618 indføres en ny kronetype over skjoldet (sammenlign figur 4 og 5). Her har alle mønter fra 1616 og 1617 den gamle krone. Både fra 1618 og 1619 findes imidlertid begge kronetyper, hvorfor et opdelingskriterium baseret på kronens udformning ikke er fuldt tilfredsstillende for disse 4 skillinge.

Ser vi på 1 Skillinge er der meget stor forskel på mønterne fra 1617 på den ene side og mønter fra 1618-19 på den anden (sammenlign figur 6 og 7). Først bemærkes

Figur 8. 1 Skilling 1614 (Hede 80A). Møntens forside er af samme type som 1 Skilling 1617 i figur 6, men på bagsiden er årstallet placeret i midterfeltet.

Figur 9. 2 Skilling 1618 (Hede 79C). Bemærk kronens lighed med 4 Skilling 1619 i figur 5.

det, at kronen på mønten fra 1617 skiftes ud med en lille simpel trebladet krone (med eller uden spidser mellem bladene). Dernæst ses at korsenderne på mønterne fra 1618-19 er forsynet med "liljeønder" i modsætning til de simpelt afskårne ender på tidligere 1 Skillinge. Det bemærkes også, at kronen på 1 Skilling fra 1617 er af samme type som kronen på 4 Skillingene fra 1616-17. Endvidere bemærkes det, at forsiden på 1 Skilling fra 1617 er af helt samme type som 1 Skilling fra 1614-16 (Hede 80A, se figur 8).

Bagsiden adskiller sig imidlertid fra de tidligere ved placeringen af årstallet (sammenlign figur 7 og 8), og 1 Skillingen 1617 er således en interessant overgangstype. Det er klart at 1 Skillingen fra 1617 er slået inden forordningen af 1/5 1618, og da alle 1 Skillinge fra 1618-19 er af en fælles anderledes type, er det naturligt at henføre begge årgange til tiden efter forordningen.

Endelig findes der en 2 Skilling 1618 (Hede 79C, se figur 9). Denne mønt har altid en krone af samme type som den på 4 Skilling 1618-19 nyindførte krone, og det vil således være naturligt at gruppere den sammen med mønterne efter forordningen af 1/5 1618.

Ser vi på hvordan de bevarede mønter passer med de i tabel 3 givne udmøntninger, får vi for 4 Skilling et pænt billede, idet der er regnskabsførte udmøntninger af denne valør både før 1/5 1618, og i perioden fra 1/5 1618 frem til 7/4 1619 er der udmøntninger i begge årstal. Det er imidlertid vanskeligt at adskille mønter fra før og efter forordningen. For samlere er der imidlertid to veldefinerede typer baseret på de to kronetyper, og det er sandsynligt, at den nye kronetype kun forekommer på mønter slået efter 1/5 1618. Her ville en vægtanalyse af et stort materiale af 4 Skillinge med den nye kronetype sammenholdt med en tilsvarende vægtanalyse af 4 Skillinge fra 1616 og 1617 måske kunne afgøre om hypotesen er holdbar, men det ændrer ikke på det faktum, at den gamle kronetype er anvendt helt ind i 1619.

Den sjældne 2 Skilling fra 1618 kan ikke godt forklares med de registrerede udmøntninger i tabel 3, idet Schwabe slet ikke har udmøntet 2 Skilling ifølge tabellen. Det mest sandsynlige er, at udmøntningen er indeholdt i tallene for 4 eller 1 Skilling. Som ovenfor nævnt har 2 Skillingen en krone som kun optræder på de sene 4 Skilling, og jeg antager, at den er efter 1/5 1618.

Ser vi på 1 Skilling er der noteret en stor udmøntning i 1618 før forordningen af 1/5, men der er ikke noteret udmøntning i 1617. Dette er i modstrid med, hvad der er kendt fra de bevarede mønter. Fra 1617 kender vi, som omtalt ovenfor, 1 Skillinge. Disse kan eventuelt udgøre den i 1618 registrerede udmøntning på 1170 Rdl. Det er ikke usandsynligt, at regnskaberne fra et år først er indkommet efter årsskiftet.

Med denne tolkning giver det god mening, at de kendte 1 Skillinge fra 1618-19 tilhører en fælles senere udmøntning. Disse mønter repræsenterer så de i tabellen under perioden efter 1/5 1618 angivne udmøntninger på henholdsvis 490 og 450 Rdl. Det står så tilbage at eftervise, at mønterne fra 1618-19 virkelig tilhører samme fælles vægtklasse, og at denne vægtklasse er lettere end mønterne fra 1617.

Uanset hvordan det end forholder sig med mønternes vægt, er der dog tale om et væsentligt skift i mønternes udseende, og dette bør nok markeres ved en opdeling af mønterne i forskellige typer. Her er 1 Skilling 1617 som omtalt særlig interessant. Den hører naturligt sammen med mønterne fra 1614-16 (Hede 80A, Note 1), hvilket kommer til udtryk i et ensartet forsidebillede. På bagsiden af 1 Skilling 1617 er årstallet imidlertid placeret anderledes end på de tidligere mønter, hvilket har ført til en fejlagtig sammenkobling med mønterne fra 1618-19 (Hede 80G).

De eksisterende mønter inden "Kroneskillingene" fra J. Post

Vi begynder igen med at se på 4 Skilling før forordningen af 1/5 1618 (se figur 10, Hede 110B). Denne mønttype findes med mindre variationer (med eller uden spidser mellem kronens blade) fra årene 1616, 1617 og 1618. I 1618 fremkommer så en ny type 4 Skilling (se figur 11, Hede 110B), hvor der er tale om en klart fembladet krone, og korsenderne er liljeformede. Denne type findes med årstal 1618-19. De to typer virker meget forskellige i deres fremtræden, og dette indtryk bekræftes ved nærmere undersøgelse.

Ser vi på de enkelte bogstaver i inskriptionen bemærkes der nogle markante forskelle i de anvendte punslere (se figur 12). En sjov detalje på den viste 4 Skilling 1619 er de forskellige et-taller i årstallet, hvor det første er et tydeligt 1tal, mens det andet er et I. Der er ikke tale om

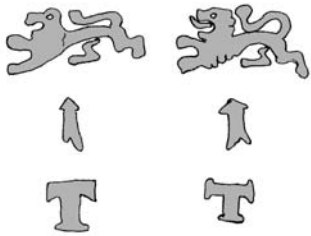
Figur 10. 4 Skilling 1617 (Hede 110B). Bemærk den trebladede krone og de kløftede korsender.

Figur 11. 4 Skilling 1619 (Hede 110B). Bemærk den fembladede krone og de liljeformede korsender.

1. Det bør nævnes, at Hede 80A også inkluderer mønter fra 1605. Disse tilhører naturligt en anden gruppe, og forsiden på dem er da også væsentlig anderledes.

Før 1/5 1618 Efter 1/5 1618

Figur 12. Eksempler på punselforskelle for 4 Skilling 1617 og 1619 fra J. Post.

Figur 13. 2 Skilling 1618 (Hede 79D Sch. 106). Bemærk den trebladede krone (her med spidser mellem bladene), og de "brækkede" korsender.

Figur 14. 2 Skilling 1618 (Hede 79D). Bemærk den fembladede krone og de liljeformede korsender.

genbrug af 1-punslen fra 4 Skilling 1617. Det bemærkes også, at løverne er meget forskellige. På mønterne fra 1618-19 ser vi løver med tungen langt ud af munden. Disse punselforskelle følger helt de to typer opstillet på grundlag af den ovenfor omtalte forskel i krone og korsender. Det ligner således et skift fra en stempelskærer til en anden.

Ser vi så på 2 Skilling 1618 (se figur 13 og 14, Hede 79D), er der også her tale om to typer, og disse typer knytter sig i alle henseender til de to typer beskrevet ovenfor for 4 Skilling. Der findes ikke 2 Skilling af tilsvarende typer fra de omkringliggende år, men på baggrund af sammenligning med 4 Skilling er det temmelig sikkert, at typen vist i figur 13 er tidligere end typen vist i figur 14.

Endelig er der en 1 Skilling 1619 (se figur 15, Hede 80F). Denne knytter sig ved sin krone og udformningen af bogstavnepunslerne igen til de sene 4 og 2 Skillinge, hvilket er at forvente, da den er slået i det sene år 1619. Tidligere 1 Skillinge fra J. Post er så tidlige som 1615, og disse (Hede 80F vist i figur 16 og Hede 80E) er af helt andre typer (se Harck 2003). Mønterne fra J. post deler sig således i to meget klart adskilte grupper med et skift fra den ene til den anden i året 1618. Dette skal så sam-

menholdes med de i tabel 4 givne udmøntningstal.

For 4 skillinge er der et nydeligt sammenfald, idet disse udmøntes i hele perioden med regnskabsførte beløb fra 1618 både før og efter forordningen af 1/5. For 2 Skilling er der imidlertid kun regnskabsnoteret en udmøntning efter forordningen af 1/5 1618. Til gengæld er der anført en udmøntning på 1416 Rdl. 1 Skillinge fra 1618 før forordningen. Disse 1 Skillinge kendes ikke, og det er fristende at antage, at denne skillingsudmøntning er sket som 2 Skillinge. Dette regnskabstal ville så være repræsenteret ved 2 Skillinge som vist i figur 13. En årsag til at disse 2 Skilling kan være regnskabsført som 1-Skillinge kunne være, at det lovmæssige grundlag for 1 Skilling foreskriver et sølvindhold, der næsten svarer til en fjerdedel af 4 Skilling. 2 Skilling kræver et væsentligt større sølvindhold (se den første linie i tabel 2).

Det bør i denne sammenhæng nævnes, at lovgrundlaget for 1 Skilling er blevet justeret på et tidspunkt mellem 1616 og 1618 (se Wilcke p. 123), medens dette ikke er tilfældet for 2-Skilling. Heri ligger måske en forklaring på, at 1 Skilling og 2 Skilling i regnskaberne kan være behandlet under et. Endelig er 1 Skilling 1619 let at placere, idet den er at finde direkte i tabel 4 under perioden 1/1-7/4 1619.

Ved antagelse af en enkelt unøjagtighed i regnskaberne (skillingsmønt udmøntet som 2 Skilling i 1618) er det altså muligt at henføre de kendte skillingsmønter fra J. Post til perioder før og efter forordningen af 1/5 1618, men vægtanalyse af et stort materiale er dog ønskeligt til bekræftelse af hypotesen. Her er det jo så nødvendigt at forholde sig til, om lovgrundlaget for 2 Skilling med den gamle kronetype skal være det for 2 Skilling anførte, eller om 2 Skillinge med den gamle kronetype (figur 13) skal behandles som dobbelte 1 Skillinge.

Typerne er imidlertid så forskellige, at en katalogmæssig opdeling er naturlig. Som ovenfor anført giver mønterne indtryk af, at to stempelskærere er involveret. Det anvendte værktøj indeholder to klart forskellige punselsæt, som er anvendt til hver sin type mønter.

De eksisterende "Fine Kroneskillinge"

Ved forordningen af 8/4 1619 indføres de "Fine Kroneskillinge", hvoraf der som nævnt skulle gå 96 skilling på en "Corona Danica". Da en Corona Danica skulle gælde

Figur 15. 1 Skilling 1619 (Hede 80F). Bemærk den fembladede krone. Korsenderne er her kløftede, men de er ikke kløftet på samme måde som de tidligere mønter vist i figur 10 og 13.

Figur 16. 1 Skilling 1615 (Hede 80F). Denne mønt er klart forskellig fra 1 Skilling 1619 vist i figur 15.

Figur 17. 1 Skilling 1619 (hede 113). Den Fine krone 1 Skilling med monogram på forsiden.

Figur 18. 4 Skilling 1619 (1619 Schou 130). Den interessante prøve mønt af 4 Skilling med kronet våben på forsiden. Bemærk igen den fembladede krone.

halvanden rigsdaler blev denne sidste sat til 64 skilling. Da daleren tidligere havde været sat til 84 skilling er det klart, at de nye kroneskillinge skulle indeholde mere sølv end de tidligere dalerskillinge. Dette fremgår da også klart af tabel 2.

Disse Fine Kroneskillinge er ikke vanskelige at erkende blandt de bevarede mønter. De repræsenteres af Hedenumrene 110-113 (se eksempel i figur 2). Flertallet af de Fine Kroneskillinge er på forsiden prydet med kongens krone, men 1 Skillingen bærer det kronede monogram (se figur 17), og for 4 Skilling eksisterer der en afvigende prøvemønt (se nedenfor).

Fra N. Schwabe kender vi 4, 2 og 1 Skilling. Ser vi på regnskabstallene i tabel 3 under perioden 8/4 – 15/11 1619, findes der kun opført udmøntningstal for 4 Skilling. Det må således antages, at dette tal indeholder udmøntning af alle tre skillinstyper (Hede 111A, 112A og 113A). Af bevarede mønter fra J. Post kender vi 8, 4, 2 og 1 Skilling (Hede 110, 111B-D, 112B og 113B). Af 4 Skilling kender vi endog to forskellige typer, idet en prøvemønt (Harck 2004) med kronet våben (1619 Schou 130, se figur 18) er bevaret til nutiden. Alle fire skillingstyper er pænt repræsenteret i regnskabstallene i tabel 4. Det kan dog undre, at der er opført en meget stor udmøntning af 1 Skilling, når denne mønt i dag er uhyre sjælden. Det må formodes, at denne store udmøntning er gået direkte i smeltediglen inden mønterne er kommet i brug.

De almindelige Kroneskillinge

Det erkendtes hurtigt, at det ikke var muligt at ændre opfattelsen af, hvad en skilling var værd. Tyskland fortsatte med det gamle skillingsbegreb, og her fortsatte dalerkursen med at stige. Dette fører til en ny forordning allerede 16/11 – 1619, hvor de almindelige kroneskillinge (Hede 114-119) indføres. En Corona Danica gik efter denne forordning til 144 skilling, og da Corona Danica endnu opretholdtes til halvanden rigsdaler blev daleren ansat til 96 skilling.

De almindelige Kroneskillinge kendes fra de tre møntmestre Schwabe, Post og Engelbrecht. De indordnes forholdsvis let i de i tabel 3-5 givne regnskabstal, omend 2 Skilling fra Schwabe må være indregnet under en anden skillingstype, og nogle årstal må være bragt til regnskab i andre år end angivet på mønterne. Vanskeligst at forklare

Figur 19. 1 Skilling 1619 (Hede 118). Schwabes krone 1 Skilling med kronemotiv på forsiden.

Figur 20. Søsling 1622 fra J. Post.

Figur 21. Hvid (Hede 102A) fra før 1/5 1618.

Møntmestermærket på skjoldetsiden og af samme type som på Hvid 1614. Desuden perlering omkring den skjoldformede forsiring.

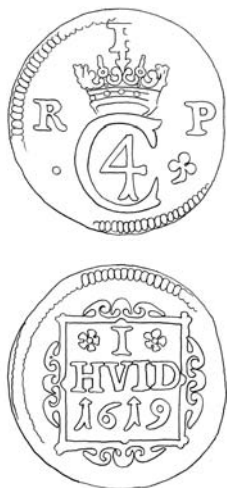
er den fra 1623 kendte 1 Skilling fra J. Post. Denne mønt må nødvendigvis være slået med forkert årstal, da J. Post fratræder som møntmester i 1622.

Endelig må det nævnes, at N. Schwabe ved udmøntningens start i 1619 forsøger at indføre kronemotiv på 1 Skilling (Hede 118, se figur 19). De tidligere Fine 1 Skilling er ellers som nævnt forsynet med det på Hvid (se Harck 2005) nyindførte og meget karakteristiske monogram. Schwabe overgiver sig dog hurtigt, idet hans 1 Skilling fra 1620 og frem er af monogramtypen (Hede 119C).

Søsling (1/2 Skilling) og Hvid (1/3 Skilling)

Disse mønttyper er i hovedsagen blevet behandlet tidligere (Harck 2002, 2005 og 2007), men for fuldstændighedens skyld medtages de også her. Kun for J. Post og kun i 1622 er der noteret et regnskabstal for Søsling (se tabel 4).

Da den lille mønt beskrevet som Hede 83 (figur 20) portrætmæssigt er meget lig kronemønter fra J. Post, er der ingen tvivl om, at denne mønt repræsenterer regnskabstallet for Søsling i 1622 (se nærmere i Harck 2002). Hvid er for Schwabe noteret med regnskabstal både før og efter forordningen af 1/5 1618 (se tabel 3). Her vil jeg henføre Hede 102A (figur 21) til tiden før forordningen (1618 udmøntningen), medens Hede 102B og 102E (ingen

Figur 22. Hvid 1619 (Hede 103).

perlering og på 102B et anderledes udformet møntmærke på monogramsiden) henføres til udmøntningen efter den nævte forordning (1619 udmøntningen) (se nærmere i Harck 2005 og 2007).

Ifølge forordningen af 8/4 1619 skal Hvid udmøntes som en ren kobbermønt med en vægt på 5.846 g. Der findes på nationalmuseet et unikt eksemplar af denne mønt (se figur 22). Der er ikke regnskabsført udmøntning af hvid efter denne forordning (perioden 8/4 – 15/11 1619), og den unikke mønt må opfattes som en prøvemønt. Ifølge regnskaberne har Schwabe ikke udmøntet Hvid efter forordningen af 16/11 1619, og med den ovennævnte tolkning af Hvid beskrevet som Hede 102A, B og E kendes der heller ikke nogen bevarede mønter.

For J. Post er der regnskabsførte udmøntninger af Hvid efter forordningerne af 1/5 1618 og 16/11 1619 (se tabel 4). De to forordninger foreskriver en ret forskellig vægt for mønter fra de to udmøntninger (se tabel 1). Det er naturligt at henføre Hede 102C og D til den tidlige forordning (1619 udmøntningen), medens Hede 102F henføres til den sene forordning (1622 udmøntningen), idet Hede 102F har en væsentlig mindre diameter end de øvrige mønter beskrevet under Hede 102. Denne tolkning ligger formodentlig også bag den af Hede foretagne opdeling, hvor den mindre diameter er det angivne grundlag for undertypen 102F. Hede angiver udmøntningsformler på basis af begge forordninger for hovednummer 102 (Note 2). Uddybende behandling findes i artiklen om Hvide (Harck 2007).

Sammenfatning

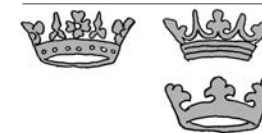
Den ovenstående gennemgang af skillingsmønterne i perioden giver et indtryk af rodede og hurtigt skiftende møntforhold. Skillingstyperne skifter hurtigt efter hinanden, og der opstår overgangstyper. Da der yderligere er ret megen variation i de enkelte typers udseende, bliver det vanskeligt at skille mønter fra før og efter den første forordning (1/5 1618). Mønterne er jo i de overordnede træk af samme type helt frem til indførelsen af Krone-skillings ved forordning af 8/4 1619. Jeg har dog givet en argumentation for, at kronemøntens indførelse ved den tidlige forordning faktisk kan erkendes i forskellige skillingstyper, og uanset om argumentationen virkelig holder, er det interessante møntvarianter, der kan findes i denne periode.

2. Hede nævner under hovednummer 102 ikke udmøntningsformlen for Hvid før 1/5 1618. Ifølge min tolkning er Hede 102A udmøntet af Schwabe inden 1/5 1618, og som nævnt i navnetræksartiklen (Harck 2005) er der så en mangel i det under Hede 102 nævnte udmøntningsgrundlag.

De mest markante og tidsmæssigt veldefinerede varianter har så inspireret mig til den givne argumentation. Det er så op til læseren at vurdere, om der er grundlag for en typeopdeling efter det skitserede system, hvor den anvendte kronetype er det skelsættende hos både Schwabe og Post (se figur 23). I en afsluttende tabel har jeg samlet de udmøntningstal fra tabel 3 og 4, som vedrører perioden omkring forordningen af 1/5 1618.

Ud for hvert udmøntningstal er der angivet det figurnummer, som ifølge min fortolkning repræsenterer udmøntningens type. Som det fremgår er der et problem for Schwabes 4 Skillinge i tiden efter forordningen (det er nødvendigt med to figurhenvisninger). Tilsvarende er der for Post et problem med at 1618 udmøntningen af 1 Skilling repræsenteres af 2 Skillingsmønter.

Schwabe

Post

Figur 23. Kronetyper før og efter forordningen af 1/5 – 1618.

Til venstre ses de gamle kronetyper og til højre ses de nye.

Schwabe

Periode	4 Skilling	2 Skilling	1 Skilling
1617	5550 Rdl. - Figur 4	-	-
1/1 – 30/4 1618	2419 Rdl. - Figur 4	-	1170 Rdl. - Figur 6
1/5 – 31/12 1618	29650 Rdl. - Figur 4, 5	? Rdl. - Figur 9	490 Rdl. - Figur 7
1/1 – 7/4 1619	9975 Rdl. - Figur 4, 5	-	450 Rdl. - Figur 7

Post

Periode	4 Skilling	2 Skilling	1 Skilling
1617	3330 Rdl. - Figur 10	-	-
1/1 – 30/4 1618	9976 Rdl. - Figur 10	-	1416 Rdl. - Figur 13
1/5 – 31/12 1618	14945 Rdl. - Figur 11	6300 Rdl. - Figur 14	-
1/1 – 7/4 1619	7355 Rdl. - Figur 11	-	980 Rdl. - Figur 15

Litteratur

- Wilcke J. (1919) Christian IV's møntpolitik. Numismatisk Forenings Medlemsblad.
 Hede H. (1964) Danmarks og Norges mønter. Dansk Numismatisk Forening.
 Harck A. (2002) Christian IV's dreiling er en Søsling. Numismatisk Rapport .
 Harck A. (2004) En fire-skillings 1619 skifter status. Numismatisk Rapport 81.
 Harck A. (2003) Nyopdaget variant af Christian IV 1-Skilling 1614. Numismatisk Rapport 78.
 Harck A. (2005) Variationen i Christian IV's navnetræk. Numismatisk Rapport 83.
 Harck A. (2007) Christian IV's Hvide. Numismatisk Rapport 91.
 Schou H.H. (1926) Beskrivelse af Danmarks og Norges Mønter 1448-1923. København.